



**EEN NIEUW
HOOFDSTUK
VOOR
NEDERLAND**

Een nieuw hoofdstuk voor Nederland

Frans Timmermans

Een nieuwe doorbraak

Het is tijd voor een nieuwe doorbraak. Een nieuwe beweging die mensen met gemeenschappelijke idealen weet te verenigen en bestaande scheidslijnen doorbreekt. Een nieuwe beweging die kiest voor eenheid in een tijd van verdeeldheid. Voor verandering in een tijd van stilstand. Wie dingen wil veranderen, zal moeten verbinden in plaats van verdelen. Want hoe meer linkse en progressieve mensen de krachten bundelen, hoe sterker we staan om de samenleving met onze idealen vorm te geven. Daarom moeten GroenLinks en Partij van de Arbeid opgaan in een nieuwe linkse volkspartij.

Er wordt zoveel meer mogelijk als we de handen ineen slaan en onze krachten bundelen voor iets dat groter is dan wijzelf. Die levenshouding heeft ons heel veel gebracht. Samen met de vakbonden dwongen wij af dat werknemers beter betaald kregen en onder fatsoenlijke arbeidsomstandigheden konden werken. We namen afscheid van de nachtwakersstaat en bouwden een verzorgingsstaat op. We maakten grote vorderingen met de strijd voor vrouwenemancipatie en tegen de achterstelling van minderheden. De strijd voor sociale rechtvaardigheid, nog lang niet voltooid, haalde vele miljoenen uit de armoede en kansenongelijkheid. Ook internationaal en binnen de EU maakten we ons sterk voor recht, rechtvaardigheid en solidariteit, nu en met toekomstige generaties met een economisch zeer kansrijk, duurzaam en toekomstgericht klimaatbeleid, dat een voorbeeld werd voor grote delen van de wereld.

Nieuwe tijden vragen om nieuwe antwoorden. Daarmee bedoel ik niet dat we opschuiven naar links of naar rechts. We weten heel goed waar we staan: links van het midden, met ideologische wortels in twee politieke families; de rode en groene. Wij willen een thuis zijn voor iedereen die zich, vanuit verschillende achtergronden en met soms verschillende weging van prioriteiten, geïnspireerd weet door sociaaldemocratische, groene en progressieve idealen. Iedereen die ervan overtuigd is dat het waard is te blijven strijden voor een beter Nederland en een betere wereld. Voor iedereen die weet dat we samen zoveel meer kunnen dan ieder voor zich.

De idealen zijn gebaseerd op het geloof in vooruitgang, het geloof dat wij als samenleving zelf onze toekomst vorm kunnen geven, dat we grote uitdagingen kunnen ombuigen in kansen. Voor ons is vooruitgang meer dan koopkrachtverbetering voor een deelgroep. Vooruitgang gaat over het verbeteren van de kwaliteit van ons bestaan. Dat gaat over waardevol werk, sterke publieke voorzieningen, een gezonde toekomst in een schone leefomgeving, met mooie natuur. Dit onderscheidt ons duidelijk van conservatieven die behoud van het bestaande in de bestaande verhoudingen bepleiten, waarmee kansenongelijkheid blijft bestaan. Reactionairen zijn onze absolute tegenpolen, want niet alleen zien zij ongelijkheid als een natuurverschijnsel, zij verkiezen macht boven recht en vormen daarmee een bedreiging voor de democratische rechtsstaat. Daarmee zijn zij een rechtstreekse bedreiging voor de kernwaarden van onze samenleving. Anders dan liberalen weten wij dat hernieuwde spreiding van kennis, macht en inkomen nodig is om verandering in goede banen te leiden. Want ongestuurde veranderingen pakken altijd uit in het voordeel van gevestigde belangen, van diegenen die het al goed hebben. Dat was zo tijdens de industriële revolutie, tijdens de globalisering van de wereldeconomie, en nu geldt het voor de energietransitie, geopolitieke verschuivingen, en de opkomst van kunstmatige intelligentie.

Als er ooit een moment was om de krachten te bundelen, dan is het nu. Wereldwijd gaan mensen de straat op om hun idealen te bevechten. Tienduizenden komen in actie voor hogere lonen, goed onderwijs en betaalbaar wonen, voor een goed klimaatbeleid en een gezonde natuur, voor solidariteit met Oekraïne en Gaza, en tegen de afbraak van de democratie en het oprukkend fascisme. En dat is nodig, nu onze idealen steeds verder uit zicht lijken te raken. In luttele weken lijken zich decennia te voltrekken. Poetin en Trump hebben de aanval geopend op onze vrijheid en onze manier van leven. De groeiende oorlogsdreiging valt samen met andere uitdagingen, zoals de toenemende economische concurrentiestrijd met de Verenigde Staten en China, de strijd om toegang tot grondstoffen, energie en schoon water, en de groeiende economische en politieke macht van techmiljardairs en multinationale ondernemingen.

Als we onze idealen willen realiseren, moeten we het stuur van de samenleving weer in handen krijgen. Omdat we alleen zo de koers kunnen verleggen.

Als nieuwe beweging kunnen we schrijven aan een nieuw hoofdstuk voor Nederland. Dat verhaal gaat over het bouwen van een nieuwe verzorgingsstaat, waarmee we de kwaliteit van ons bestaan verbeteren. Over een nieuw gevoel van nationale trots dat aantoont dat wie zijn land koestert, ook z'n bevolking als geheel, z'n democratische instituties, scheiding der machten en z'n maatschappelijk middenveld moet koesteren. Die zijn buren in de straat, in

het land en over de landsgrenzen heen niet ziet als rivalen, maar als bondgenoten in de strijd voor een beter bestaan. En over een politiek die weer durft te sturen om grote veranderingen in goede banen te leiden. Alleen zo kunnen we het vertrouwen herstellen dat vooruitgang mogelijk is.

Nieuw vertrouwen

De komende jaren zal onze samenleving weer bergopwaarts moeten leren koersen. Ongekende investeringen zullen nodig zijn om onze manier van leven te verdedigen en de schone economie van de toekomst op te bouwen. In zulke tijden is het belangrijk dat politici de moed en de integriteit opbrengen om mensen te vertellen welke grote inspanningen hiervoor nodig zullen zijn. Dit is geen tijd om toe te geven aan de verleiding om de problemen van morgen en overmorgen naar de achtergrond te duwen. De klimaatcrisis en de dramatische achteruitgang van onze natuur verdwijnen niet door ze simpelweg te negeren. Ze worden beheersbaar en oplosbaar door ze snel aan te pakken. Dat is verdomd moeilijk en zwaar. Maar daarmee ook een nobele opdracht in dienst van toekomstige generaties.

Dat vraagt om hernieuwd vertrouwen. In de eerste plaats om het zelfvertrouwen dat we ertoe in staat zijn, want wie niet gelooft dat de top haalbaar is, begint niet eens aan de klim. En in de tweede plaats vertrouwen in elkaar, dat iedereen naar draagkracht bijdraagt en wie niet mee kan komen, een steuntje in de rug krijgt. Waar rechts zegt dat mensen op eigen kracht de top moeten halen, en radicaal-rechts zelfs voorstelt om mensen gewoon maar achter te laten, is onze belofte dat wij niemand loslaten, en iedereen zo dicht mogelijk bij de top laten komen.

Op dit moment hebben wantrouwen en pessimisme de overhand. Mensen merken dat we het in veel opzichten minder goed hebben dan de generaties die voor ons kwamen. Opeenvolgende crises – de financiële crisis, de coronapandemie, de energiecrisis – hebben het zelfvertrouwen van de middenklasse geërodeerd. We komen uit een tijd dat mensen werd wijsgemaakt dat succes een keuze is en achterblijven je eigen schuld. Dat een sturende en beschermende overheid het probleem is, in plaats van een oplossing. We zijn maatschappelijke uitdagingen gaan zien als individuele verantwoordelijkheid, in plaats van een gezamenlijke uitdaging. Wie geen huis kan kopen, had maar beter moeten presteren op school; wie de energierekening niet kan betalen, had maar moeten investeren in isolatie. We zijn collectieve voorzieningen als wonen, kinderopvang, de huisarts gaan zien als

verhandelbare beleggingsobjecten, in plaats van randvoorwaarden voor een fatsoenlijk bestaan. Burgers werden consumenten, of potentiële fraudeurs. Rechtse politiek veranderde zo niet alleen het beleid, het brak ook onze solidariteit en ons vooruitgangsgeloof. Want waarom zou je nog solidair zijn met anderen, als je gelooft dat succes een keuze is, en problemen je eigen verantwoordelijkheid? Mensen kiezen steeds vaker voor partijen die zich opstellen als belangenbehartiger van een specifiek deelbelang. Zo ontstaat een vetocratie van privé- en deelbelangen die de status-quo in stand houdt en oplossingen voor grote problemen almaar vooruitschuift, zoals de woningnood en de stikstofproblemen.

Herstel van vertrouwen vereist dat ons land een andere koers gaat varen. Onze politiek gaat in deze tijd over veel meer dan het bijstellen van het beleid. Het gaat erom dat we de mentaliteit van onze samenleving veranderen. We mogen niet onderschatten hoe de politiek onze nationale gemoedstoestand kan beïnvloeden, dat de politiek het vermogen heeft om in plaats van het slechte, het goede in mensen aan te spreken. Dat een verzorgingsstaat die vertrouwen geeft, ook vertrouwen kan ontvangen. Dat het besef boven komt drijven dat succes niet je eigen verdienste is, maar dat we elkaar nodig hebben om vooruit te komen. Dat we een samenleving vormen waarin we succes niet langer afmeten aan de waarde die je onttrekt, maar aan de bijdrage die je levert aan het collectief; waarin ons collectieve welzijn zwaarder weegt dan private winst. Een samenleving met de overtuiging dat we elke uitdaging aan kunnen, mits we samen de schouders eronder zetten, is sterk, veerkrachtig en weerbaar – en dat zullen we de komende jaren hard nodig hebben. Die bereidheid om elkaar te steunen, om te zien naar elkaar, is vele malen groter als mensen verzekerd zijn van een fatsoenlijk bestaan, als een overheid in crisistijd instapt om banen en inkomens te beschermen, als mensen ervaren dat de sterkste schouders ook de zwaarste lasten dragen. En dus zullen we profiteursgedrag dat onze solidariteit ondermijnt aan banden moeten leggen, zoals private equity die parasiteert op de kinderopvang en de huisartsenzorg, fossiele aandeelhouders die winst op de korte termijn laten prevaleren boven de gezondheid van werknemers en omwonenden, en het grote geld dat speculeert met grond en woningen. Progressieve politiek strijdt tegen hebzucht, egoïsme en uitsluiting.

Een nieuwe verzorgingsstaat

Alleen als we de middenklasse comfort bieden over de eigen positie en vooruitzichten kunnen we solidariteit organiseren. Onze beweging moet weer een beweging van en voor de middenklasse durven zijn. Een pleidooi voor een miljonairsbelasting is dan niet genoeg –

hoe nodig ook. Waar rechts ervoor kiest om mensen in armoede uit te spelen tegenover middeninkomens, is het juist onze taak hun belangen bij elkaar te brengen met een agenda gericht op onze gedeelde verlangens en dromen. Die gaan over een baan waar je trots op kunt zijn. Over een woning die je tot een thuis kunt maken, en waar je een gezin kunt stichten. Over een gezonde en gelukkige toekomst voor je kinderen. Onze dromen gaan over vooruitkomen in het leven, over in vrijheid jezelf kunnen zijn en je eigen keuzes kunnen maken. We kunnen gedeelde belangen organiseren rondom goed werk in een sterke en schone economie, het recht op betaalbaar wonen, toegang tot kwalitatief hoogwaardige voorzieningen en een gezonde leefomgeving. Rijk en arm profiteren immers van verbeterde beschikbaarheid en kwaliteit van wonen, zorg, kinderopvang, en openbaar vervoer.

De komende decennia kunnen we het voortouw nemen in het bouwen van een nieuwe verzorgingsstaat, die een fatsoenlijk bestaan voor iedereen verzekert. Dat betekent dat we garanderen dat werknemers weer rond kunnen komen van het loon dat ze verdienen met arbeid, zonder afhankelijk te zijn van onzekere toeslagen. Als we vaker uitgaan van vertrouwen kunnen we de complexiteit van het stelsel van belastingen, toeslagen en sociale zekerheid verminderen. Herstel van het grondrecht op betaalbaar wonen vereist dat we collectief verantwoordelijkheid nemen voor de bouw van voldoende betaalbare woningen. Woningcorporaties zouden bijvoorbeeld weer de taak moeten krijgen om betaalbare woningen te bouwen voor de middenklasse, en als we de middenklasse daarvoor willen interesseren zullen het ook mooie woningen moeten zijn, met goede isolatie en voorzieningen dichtbij. Daar slagen we alleen in, als de overheid weer grondpolitiek gaat voeren, zelf landbouwgrond opkoopt ten behoeve van woningbouw, speculatiewinsten van grondeigenaren afroemt, en de opbrengsten inzet voor een ambitieus investeringsprogramma. De zorg zullen we op een andere manier moeten organiseren, waarbij we uitgaan van samenwerking in plaats van concurrentie, zodat het welzijn van patiënten centraal komt te staan in plaats van de winst voor commerciële investeerders. Bovendien willen we de stijgende zorgkosten eerlijker verdelen. Het is onhoudbaar dat de zorgpremie ieder jaar doorstijgt. We kunnen de zorgpremie zelfs verlagen, als we een groter deel financieren via de werkgeversbijdrage voor topinkomens. In deze nieuwe verzorgingsstaat krijgt onderwijs een centrale rol, met als grote ambitie ons onderwijs terug naar de basis én naar de top te brengen. Net als in Zweden kunnen we de kinderopvang omvormen tot publieke voorschool, waar alle kinderen vanaf jonge leeftijd de taal leren samen met leeftijdsgenootjes. Voor de kansen die kinderen krijgen, mag het niet uitmaken hoeveel je ouders verdienen of in welke wijk je opgroeit. Daarom willen we de commercialisering van het onderwijs, via private bijlesbureaus, tegengaan en juist de

kwaliteit van het onderwijs op onze scholen verhogen, het meest op scholen waar de uitdagingen nu het grootst zijn. Dit alles vraagt om een ambitieuze investeringsagenda waar we allen aan zullen moeten bijdragen, de sterkste schouders het meest. Als iedereen kan en wil profiteren van onze collectieve voorzieningen, zal de bereidheid daaraan bij te dragen vele malen groter zijn. Geen van deze ambities is haalbaar, zonder een herwaardering van werk in de publieke sector, boven werk dat soms veel beter betaalt, maar veel minder bijdraagt aan het collectief.

Dat gaat juist ook over plekken dichtbij huis, waar mensen samen komen en elkaar kunnen ontmoeten – cruciaal in een tijd waarin zowel jongeren als ouderen steeds vaker zeggen zich eenzaam te voelen. De afgelopen maanden heb ik veel van zulke plekken bezocht, zoals buurthuis De Kolk in Zaandam, waar ouderen gezelschap kunnen vinden, samen koffie drinken of spelletjes spelen. Maar het zijn ook plekken als de bibliotheek in Rotterdam, waar mensen terecht kunnen met vragen over formulieren van de overheid en inloggen met DigiD. In Voorschoten bezocht ik zwembad het Wedde, waar kinderen leren zwemmen en ouderen aan hun gezondheid werken. Ze vormen het cement dat onze samenleving bijeenhoudt, en juist dat cement dreigt weg te spoelen als het Rijk de voorgenomen bezuinigingen doorzet. En zo zijn er meer: speeltuinen, kleine scholen, busverbindingen. Kleinschaligheid, nabijheid en herkenbaarheid zijn essentieel in de nieuwe verzorgingsstaat. In Hollandscheveld, gemeente Hoogenveen, vijfduizend inwoners, zijn duizend mensen lid van de zorgcorporatie die ogen, oren en helpende handen weet te organiseren in iedere straat. Die de zorg verbetert, het omkijken naar elkaar wordt een natuurlijke sociale en aangename bezigheid, de eenzaamheid vermindert en de zorgkosten dalen. Een mooier voorbeeld van gemeenschapszin in de praktijk is nauwelijks te vinden. Inspirerend, ontroerend, bemoedigend.

Een land kan alleen sociaal zijn als het sterk is. Linkse politici weten doorgaans haarscherp aan te wijzen waar ondernemers hun werknemers uitbuiten, waar multinationals belasting ontwijken. Maar in die strijd tegen onrecht heeft links soms onvoldoende oog gehad voor de meeste ondernemers die graag een goede werkgever willen zijn en hun werknemers fatsoenlijk betalen. Een goed bestaan voor iedereen is een illusie zonder sterke economie, zonder ondernemers die voor banen zorgen, waar mensen eigenwaarde en zelfvertrouwen aan ontlene. Op dit moment dreigt onze economie de concurrentiestrijd met de Verenigde Staten en China te verliezen, met dreigend baanverlies voor tienduizenden werknemers als gevolg. Mits we durven kiezen, hebben Nederland en Europa alles in huis om toonaangevend te zijn in de sterke en schone economie van de toekomst, bijvoorbeeld in wind-op-zee, in batterijproductie, in elektrische auto's. Een volgende regering zal de

noodzakelijke publieke investeringen moeten vrijmaken. Met een Toekomstfonds van 25 miljard euro kunnen we de komende vier jaar onze productiviteit verhogen met investeringen in moderne spoorwegen, snelle treinen, wetenschappelijk onderzoek en innovatie, de verduurzaming van onze industrie en de ontwikkeling van nieuwe hoogwaardige bedrijvigheid. En achterstallig onderhoud aan onze wegen, bruggen en energienetten kan worden weggewerkt. Ik zie een Europa voor me waarin we het beste groene staal produceren in IJmuiden en Duisburg. Waarin we de Lelylijn aanleggen en doortrekken naar Hamburg. Met chemiebedrijven waar waterstof wordt aangevoerd, zoals in Rotterdam, Groningen en Geleen, en een uitstootvrije, elektrische auto-industrie. Het bedrijfsleven mag wat terugverwachten voor de bijdrage die ondernemers leveren aan het collectief. Door de productiviteit te verhogen kunnen we bovendien de stijgende kosten van de vergrijzing opvangen.

Tegelijkertijd kan een land alleen sterk zijn, als het ook sociaal is. De verhoudingen tussen arbeid en kapitaal zijn scheefgegroeid en moeten worden rechtgetrokken. De focus op zoveel mogelijk winst op de korte termijn schaadt niet alleen het algemeen belang, door druk op lonen, arbeidsomstandigheden en het milieu, maar ook de bedrijfsprestaties op lange termijn. Het Scandinavische model laat zien dat een sterke verzorgingsstaat, met hoge lonen, goed kan samengaan met een hoge productiviteit. Dat betekent dat we de koers verleggen richting een nieuw Rijnlands model, waarin ruimte voor een actief en ondernemend bedrijfsleven samengaat met een verantwoordelijkheid voor het algemene belang. Deze keuze voor hoogwaardige arbeid, goede arbeidsomstandigheden, hoge lonen en schone productie betekent ook dat er minder ruimte zal zijn voor sectoren die louter kunnen voortbestaan dankzij onderbetaling en gesubsidieerde vervuiling. Dat vraagt om een eerlijk systeem van belastingheffing, zonder speciale belastingkortingen, en een eerlijke heffing op vermogen, winst en vervuiling.

Strijdbare burgers in een weerbare rechtsstaat

Wie we zijn als gemeenschap, als land, wordt meer dan ooit mede bepaald door hoe onze relatie is met de burens, met heel Europa, met de rest van de wereld. Daar verdienen we onze boterham, daar vinden we bondgenoten voor onze veiligheid, daar vinden we de kracht om grote crises het hoofd te bieden, daar zien we wat ons verbindt met anderen en, paradoxaal genoeg, ook wat ons uniek maakt als Nederland.

Op nog geen vierentwintig uur rijden vechten Oekraïners voor onze vrijheid en veiligheid. De Russische veroveringsoorlog is ook een aanval op onze manier van leven. Het is een strijd tussen autocratie en democratie. Wij zijn alleen veilig als Poetin ziet dat wij onszelf kunnen én willen verdedigen. Een onrechtvaardige vrede die Poetin sterkt in zijn overtuiging dat hij straffeloos buurlanden kan aanvallen en bezetten, effent het pad naar een volgende oorlog. Onder het mom van “eigen volk eerst – of op 1” zijn de bewonderaars van Trump en Poetin bereid onze kernwaarden zoals vervat in de democratische rechtsstaat op te offeren op het altaar van de machtspolitiek. Zij vinden dat rechters, journalisten, het maatschappelijk middenveld hun machtsuitoefening in de weg staan en daarom onder hun controle moeten worden gebracht. Daarmee zijn zij de anti-patriotten van onze tijd. Deze tijd vraagt om democratisch patriotisme: wij zullen alles doen wat nodig is om onze vrijheid en manier van leven te verdedigen. Daarbij zijn een onafhankelijke rechtspraak, een vrije pers en een robuust en levendig maatschappelijk middenveld essentieel. Iedere aanval op hen is een aanval op onze waarden. Wij zullen bij de verdediging van deze waarden bondgenootschappen sluiten met iedereen die met ons de democratische rechtstaat hoog acht en haar wil verdedigen. Thuis, maar ook in onze internationale relaties. Dat begint ermee dat we erkennen dat we niet meer op de Amerikanen kunnen rekenen – dat het eerder onvoorstelbare werkelijkheid dreigt te worden en de Amerikanen de kant kiezen van de vijanden van de democratische rechtsstaat. Europa moet daarom ook veiligheidspolitik zo snel mogelijk op eigen benen kunnen staan, Dat doen we op basis van een gezamenlijk Europees plan voor taakspecialisatie en een Europese interne markt voor de defensie-industrie, waarbij de overheid een dikke vinger in de pap houdt, zodat we woekerwinsten kunnen voorkomen.

De moeilijke boodschap is: dat gaat heel veel geld kosten. De centrale politieke discussie zal de komende jaren gaan over de vraag hoe we deze noodzakelijke investeringen bekostigen. Wij kiezen niet voor extra tanks ten koste van leraren voor de klas. Niet voor grootschalige bezuinigingen op de zorg voor extra vliegtuigen of militairen. Goede sociale voorzieningen zijn voor onze weerbaarheid even belangrijk, zo niet nog belangrijker dan een sterkere defensie. We zijn alleen veilig zolang we bereid zijn onze manier van leven te verdedigen, zowel moreel, financieel als militair. Een terugtrekkende verzorgingsstaat door harde bezuinigingspolitiek schept een voedingsbodem voor extremisme, desinformatie en complottheorieën waar Poetin en zijn volgelingen dankbaar gebruik van zullen maken. Verdeeldheid verzwakt ons, eenheid maakt ons sterk. Machtspolitiek verzwakt onze samenleving en heeft daarmee niets met vaderlandsliefde te maken, hoezeer radicaal rechts ook het tegendeel beweert.

Onze manier van leven wordt ook van binnenuit aangevallen door conservatieve krachten die de klok terug willen zetten en vooruitgang ongedaan willen maken. Joden hebben te maken met een explosie van antisemitisme, moslims met discriminatie, meisjes en vrouwen zien dat ze verworven rechten opnieuw moeten bevechten.

We zullen iedere generatie opnieuw het belang van vrijheid, gelijkheid, democratie en mensenrechten moeten aanleren. De samenleving waar wij trots op zijn, is een samenleving die ruimte biedt aan andersdenkenden. We zijn een land waarin we omzien naar elkaar, waar je niet moet denken dat je zomaar meer bent dan een ander. Dat de helft van de inwoners de handen uit de mouwen steekt als vrijwilliger is een bron van trots en vertrouwen. We zijn een land met een gezond wantrouwen tegen het gezag, maar respect voor mensen die de publieke zaak dienen. Een land met de blik naar buiten. Maar onze trots mag nooit een excuus vormen voor tevredenheid met de status-quo; het is bij uitstek vaderlandslievend om hoge eisen te stellen en elke dag te streven naar een betere samenleving. Links strijdt voor vrijheid: voor de vrijheid om lief te hebben wie je kiest, tegen conservatieven die ons dat recht willen ontzeggen. Voor de vrijheid te geloven wat je wil, of je geloof af te werpen. Dit is een open uitnodiging aan alle mensen van goede wil in Nederland. Bouw mee aan een betere samenleving op basis van de waarden die we delen en de normen die we samen bepalen. Nederland is van ons allemaal.

Ons idee van gedeeld burgerschap is het tegenovergestelde van radicaal nationalisme, dat mensen wil uitsluiten omdat ze er anders uit zouden zien, iets anders geloven of ergens anders vandaan komen. Betrokken burgers zijn nieuwsgierig naar andere landen en culturen en behandelen ze met respect. Voor hen is solidariteit niet iets dat ophoudt aan de landsgrens. Daarmee onderscheiden we ons van nationalistten, die uit de hoogte neerkijken op andere landen en culturen, die iedere verhouding als een machtsverhouding zien waarin ze willen domineren. Nationalisme leidt tot spanningen, verlammingen en escalerende conflicten, democratisch burgerschap geeft ons de kans het eigene te koesteren en te vieren en anderen hetzelfde te gunnen. Dat is de beste basis voor samenwerking waarbij het eigen belang een open oog houdt voor het belang van de ander.

Wie zegt op te komen voor de internationale rechtsorde moet ook consequent zijn. Wie dubbele standaarden hanteert, zoals de Nederlandse regering als het om Israël en Palestina gaat, ondermijnt z'n geloofwaardigheid en verspeelt internationaal gezag. Na meer dan 50.000 doden en nadat meer dan 85% van Gaza volledig is verwoest, na gruwelijke oorlogsmisdaden en aanklachten van het Internationaal Strafhof tegen Netanyahu, blijft de Nederlandse regering Netanyahu onverkort steunen. Het lijdt voor mij geen enkele twijfel dat

ons land met name in het voor onze toekomst zo belangrijke opkomende zuiden hierdoor aan geloofwaardigheid en vertrouwen heeft verloren. Bovendien speelt het onze autocratische en dictatoriale tegenstanders in de kaart, die ons niet zonder reden van hypocrisie kunnen beschuldigen. Ieder geloof in de internationale rechtsorde gaat verloren als de grove schendingen van die orde door de Israëliische regering niet scherp worden veroordeeld, inclusief de toepassing van sancties. Wij steunen onverminderd iedereen in Israël en Palestina die protesteert tegen de gruwelen van Hamas, tegen de etnische zuivering en het door mensenrechtenorganisaties gesignaleerde grote risico van genocide door de regering-Netanyahu, tegen het voorzetten van de oorlog, voor vrede, voor de vrijlating van de gijzelaars en voor een rechtvaardige tweestatenoplossing.

Grote veranderingen sturen

Mensen kijken naar ons om grote veranderingen in goede banen te leiden. Alleen als we het stuur in handen nemen, kunnen we vastgeroeste patronen doorbreken en tegenstellingen overbruggen. Dat geldt voor twee grote uitdagingen: de energietransitie, en onze bevolkingsgroei. Progressieve politiek verklaart zichzelf niet onmachtig, maar kijkt vooruit, plant, en biedt oplossingen.

Alleen als we migratie in goede banen leiden, kunnen we een veilig thuis bieden aan mensen die naar Nederland komen op zoek naar bescherming. Daarvoor zullen we migratie beter moeten gaan sturen. Daarbij hoort het besef dat er een grens is aan het aantal mensen dat we hier fatsoenlijk een thuis kunnen bieden als we rekening houden met de draagkracht van onze samenleving. Voor mensen die bescherming nodig hebben zal altijd plek zijn, maar zij vormen slechts een klein deel van de migratie naar Nederland. We kiezen voor gematigde bevolkingsgroei, inclusief de bandbreedtes voor de netto migratie die daarbij horen, zoals ook de staatscommissie heeft geadviseerd. We kiezen ervoor het aantal laagbetaalde vacatures voor arbeidsmigranten te verminderen, door een einde te maken aan een economie die draait op uitbuiting en onderbetaling. De consequentie daarvan is dat sommige sectoren zullen moeten krimpen, zoals de vleesindustrie en distributiecentra. We bieden een veilig thuis aan mensen die hier bescherming zoeken, maar werken ook aan effectieve terugkeer van mensen die geen recht hebben op verblijf in Nederland.

Het wordt tijd dat ook rechtse politici migratie weer zien als een vraagstuk dat we gezamenlijk in goede banen moeten leiden, en niet langer als een kans om onze familie, vrienden, burens en collega's de schuld te geven van collectieve problemen waar zij part

noch deel aan hebben. We willen werk maken van een Sociaal Migratieakkoord, samen met vakbonden, werkgevers, gemeenten en vluchtelingenorganisaties. Daarin maken we afspraken over het verminderen van laagbetaalde arbeidsmigratie, het recht op werk en studie voor vluchtelingen, en eerlijke spreiding van opvang over het land. Die afspraken zijn niet vrijblijvend, de politiek zal ook moeten sturen, door een einde te maken aan constructies die worden misbruikt om de loonkosten te verlagen, belasting te drukken en winsten te maximaliseren. Met werkgevers spreken we af dat zij fatsoenlijk werk bieden aan vluchtelingen in plaats van arbeidsmigranten te werven, en passen de wet aan om dit mogelijk te maken. Om alle kinderen de kans te geven Nederlands te leren, wil ik dat ook kinderen van niet-werkende ouders de taal kunnen leren op de publieke voorschool.

Ook in debatten over de energietransitie worden vaak kunstmatige tegenstellingen opgevoerd om mensen te verdelen. Alsof mensen die zich zorgen maken over het einde van de maand, zich niet net zo goed zorgen kunnen maken over het einde van de wereld. En alsof het niet de happy few zijn die verantwoordelijk zijn voor de meeste uitstoot, en zich doorgaans net zo weinig bekommeren om het einde van de wereld, als het lot van medeburgers die het eind van de maand niet redden. Progressieve politici wereldwijd zijn ervan doordrongen dat uitbuiting van mens en milieu beiden het gevolg zijn van een systeem waarin private winsten boven collectief welzijn gaan, een systeem dat winsten privatiseert en risico's neerlegt bij de samenleving. De winsten van Chemours gaan naar Amerikaanse aandeelhouders, de rekening naar mensen uit de buurt die ziek worden van de vervuiling. Of de landbouw, waar banken, veevoederproducenten en de producenten van landbouwgif profiteerden van de bio-industrie, terwijl boeren de gigantische leningen steeds moeilijker kunnen dragen, de natuur steeds zieker wordt, omwonenden longklachten krijgen en het dierenleed onbeschrijflijk is.

Een veilig klimaat, een schoon milieu en gezonde natuur zijn letterlijk van levensbelang. De klimaatcrisis zal wereldwijd leiden tot tekorten aan drinkwater en voedselschaarste die zullen leiden tot nieuwe conflicten en spanningen. Het is van groot belang de energietransitie te versnellen, zodat we onze afhankelijkheid van de Verenigde Staten en Rusland verminderen, en zodat we de banen van Europese werknemers kunnen veiligstellen in een heftiger worden de concurrentiestrijd.

Sociale rechtvaardigheid is een absolute randvoorwaarde voor het slagen van ambitieus klimaatbeleid. Het is daarom van groot belang dat we het realiseren van een schone leefomgeving als collectieve uitdaging zien, niet als individuele verantwoordelijkheid. Het is onrechtvaardig dat huurders in slecht geïsoleerde woningen opdraaien voor de hogere

energiebelasting, terwijl de rijkste Nederlanders wisten te profiteren van verduurzamingssubsidies. Wie een elektrische auto kocht, kreeg subsidie, terwijl bushaltes werden opgeheven. Laten we ervoor zorgen dat mensen zien dat verduurzaming kan leiden tot een lagere energierekening, een comfortabel huis, minder schimmel, een betere gezondheid. Dat moet de kern zijn van een sociaal klimaatbeleid, een nieuwe wijkenaanpak waarbij we wijken en buurten met veel energiearmoede met voorrang gaan verduurzamen en opknappen. Het zijn vaak de wijken waar mensen moeilijk een baan kunnen vinden, waar kinderen opgroeien in armoede, waar mensen vele jaren korter leven. Er is meer criminaliteit, een groter lerarentekort. Met onze nieuwe wijkenaanpak kunnen we verduurzaming combineren met investeringen in veiligheid en preventie, door nieuwe politiebuurtpunten te openen en extra wijkagenten in te zetten, in werkgelegenheid door basisbanen te creëren, in onderwijs door gratis bijles te verschaffen. Een mooi voorbeeld van sociaal klimaatbeleid vind ik de aanpak van de gemeente Heerlen, die mensen die moeilijk rondkomen de kans geeft energie slurpende apparaten om te ruilen voor een zuinige wasmachine of koelkast.

Klaar voor verandering

Als we Nederland willen veranderen, zullen we ook onszelf moeten veranderen. Meer dan voorheen zullen we een thuis moeten bieden aan uiteenlopende stromingen en meningen en dat vraagt van ons niet alleen de wil om te overtuigen, maar ook de bereidheid overtuigd te worden. In een brede beweging zal je zien dat op onze bijeenkomsten dezelfde discussies worden gevoerd als in de samenleving. Het zijn van een debatpartij is onze kracht, liever dat dan een applausmachine. Onze partij moet een thuis kunnen bieden aan mensen uit alle hoeken en lagen van de samenleving. Daarom heb ik de partijbesturen gevraagd om extra aandacht te besteden aan kandidaten met relevante levenservaring en een praktische opleiding bij het opstellen van de kandidatenlijst, zodat onze volksvertegenwoordigers ook op dat punt een betere afspiegeling vormen van de samenleving.

De koers verleggen kan alleen als we het stuur in handen krijgen. We zijn een vooruitgangspartij, geen getuigenispartij. Dat betekent dat we bereid zijn om de hand uit te steken naar partijen in het brede midden, om zo het midden naar links te trekken. Onze inzet blijft om een regering te vormen met sociale en progressieve bondgenoten. Onder links komt er geen terugkeer naar een schadelijke bezuinigingspolitiek gericht op verkleining van onze

verzorgingsstaat. Als we ook de rijkste Nederlanders die nu dankzij speciale belastingvoordelen naar verhouding geen eerlijke bijdrage leveren op hun verantwoordelijkheid voor de samenleving weten aan te spreken, is er alle ruimte om investeringen mogelijk te maken en onnodige bezuinigingen te voorkomen. Gelukkig beweegt de tijdsgeest in onze richting. Tijdens de coronapandemie en de energiecrisis zagen we een hernieuwd geloof in het vermogen van de politiek om banen en inkomens te beschermen en de betaalbaarheid van basisbehoeften te garanderen. Daarom vertrouw ik erop dat als het er op aan komt de overheid in staat zal zijn om bescherming te bieden. Het enige dat daarvoor nodig is, is politieke wil. Die zullen wij leveren, voor de belangen van de grootst mogelijke meerderheid van onze samenleving.

Wat wij Nederland willen bieden is een brede linkse partij, die haar ideologische veren met trots draagt; rode en groene en ook die van de regenboog. De komende jaren wil ik met jullie bouwen aan een nieuw politiek thuis. Een huis met een stevig fundament, met ruimte voor verschillende kamers en een grote gemeenschappelijke ruimte voor discussie en het komen tot gezamenlijk gedragen plannen voor ons land en de wereld. Onder een stevig dak dat de stormen die ongetwijfeld zullen komen goed kan doorstaan. Om ons heen merk ik dat steeds meer mensen open staan voor ons verhaal. Met bijna 100.000 leden zijn we de grootste politieke beweging van Nederland. Bij de laatste verkiezingen, die voor het Europees Parlement, werden we opnieuw de grootste. Beschouw dit stuk als bouwstenen voor de fundering van dat nieuwe thuis. De komende maanden wil ik graag in gesprek met onze kiezers, leden en sympathisanten, zodat wij allemaal een bouwsteen kunnen bijdragen en erover kunnen debatteren op ons Congres in juni. In 2006 schreef ik voor het eerst over een samengaan tussen GroenLinks en Partij van de Arbeid, omdat ik beide partijen zie als twee stromen met dezelfde oorsprong. Politieke partijen zijn uiteindelijk slechts dragers van ons gedachtegoed. Zij zijn een middel, niet een doel. Dus ja, sterft gij oude vormen en gedachten. Met de Franse socialist en humanist Jean Jaurès zeg ik dat rivieren die naar de zee stromen trouw blijven aan hun bron. Want de opdracht die wij van onze erflaters hebben gekregen is niet terug te keren naar hun wereld, maar een betere wereld dichterbij te brengen voor onze erfgenamen. Daarom is ons samengaan ook een belofte voor wie na ons komt en een ode aan wie aan ons vooraf ging. En zoals Willem Drees in 1946 zei, zie ik de verschillende riviertjes zich verenigen tot één grote stroom, zodat dadelijk het diepere water machtige schepen kan dragen.